

"Sverige har särskilt ansvar för att FN blir slagkraftigt"

USA behöver FN:s stöd lika mycket som FN behöver stöd av USA. Världen behöver ett starkt och fungerande FN, skriver Hans Corell. En FN-reform måste stödjas av en solid majoritet av medlemmarna. Men utan USA:s stöd blir det ingen livskraftig reform. Därför måste USA på samma sätt som skedde år 1945 visa prov på kompetent ledarskap. Sverige har en särskild roll och ett särskilt ansvar för den nya FN-stadgan. Statsminister Göran Persson kommer att vara ordförande vid FN-toppmötet om några dagar, och på tisdag tillträder Jan Eliasson som generalförsamlingens president. Det är viktigt att Sverige tar initiativ till en diskussion om hur förhandlingsresultatet skall presenteras, skriver FN:s förre rättschef Hans Corell.

GENERALSEKRETERARE KOFI ANNANS FÖRSLAG TILL reform av Förenta nationerna, "I större frihet", diskuteras just nu inom FN. Ett FN-toppmöte i september i samband med FN:s 60-årsjubileum används som hävstång.

När man ser det resultat som hittills uppnåtts i diskussionen måste man ställa sig frågan om inte "Vi, de Förenade nationernas folk" förtjänar ett mer uppriktigt, självkritiskt och övertygande resultat, som klarare återspeglar de höga ideal på vilka FN byggdes. Men FN:s medlemmar verkar åtminstone ha kommit fram till något slags samförstånd. Under de senaste dagarna har emellertid resultatet av de samfälliga ansträngningarna ifrågasatts av USA.

I sin anmärkningsvärda föreläsning som den tidigare utrikesministern i USA, Elihu Root, höll när han accepterade Nobels fredspris för år 1912, talade han om orsaker till krig - däribland ras, lokala fördomar och nationell självkärlek ("amour propre") - och tillade: "Med dessa följer det enkla antagandet, ofta arrogant, ofta okunnigt, att det egna landets ytterlighetskrav alltid är rätta och måste styvnackat insisteras på som ett uttryck för nationell heder. Med dem följer "bristande tolerans för återhållsam diskussion, vänligt beaktande och rimliga eftergifter." ("intolerance of temperate discussion, of kindly consideration, and of reasonable concession").

Detta är en färgstark illustration till hur en av de statsmän tänkte som oförtrutet arbetade för att få slut på krig och åstadkomma fredlig lösning av tvister. Det skulle ta två världskrig innan man skred till verklig handling. År 1945 skapades Förenta nationerna under USA:s ledning "för att rädda kommande släktled undan krigets gissel".

Genom åren har FN tjänat mänskligheten väl. Men det är uppenbart att organisationen måste göra bättre ifrån sig och behöver reformeras. I själva verket är det emellertid medlemsstaterna som är i behov av reform.

Mot denna bakgrund och i ljuset av de senaste dagarnas utveckling är det intressant att studera ett förslag till FN-reform som lagts fram av en arbetsgrupp med mandat ifrån USA:s kongress. På många sätt liknar detta förslag generalsekreterarens. Men det är fokuserat på FN ur perspektivet amerikanska intressen och Amerikas internationella ansvar. Arbetsgruppen förklarar att det inte finns "någonting exklusivt" med FN när det gäller amerikanska intressen och att FN är "ett av de redskap" som Amerika, dess allierade och andra demokratier använder i samarbete på grundval av delade värderingar.

Det är sant att det finns många verktyg - så bör det vara! Men uttalandet sätter i fråga USA:s åtagande på en punkt. Det verkar som om man i USA inte vill kännas vid artikel 103 i FN-stadgan: "I händelse av konflikt mellan medlemmarnas förpliktelser enligt denna stadga och deras förpliktelser enligt någon annan internationell överenskommelse skola förpliktelserna enligt stadgan gälla."

DENNA VIKTIGA BESTÄMMELSE, SOM OCKSÅ ERKÄNNES av Nato, är grundläggande för systemet med kollektiv säkerhet, en av FN-stadgans kärnpunkter. Det är därför som FN ibland är - och måste vara - exklusivt och varför FN-stadgan måste råda.

Detta gäller särskilt reglerna om säkerhetsrådet, det organ på vilket medlemsstaterna har överfört "huvudansvaret för upprätthållande av internationell fred och säkerhet". Det behöver

inte sägas att de fem permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet - Frankrike, Kina, Ryssland, Storbritannien och USA - har ett särskilt ansvar här.

Tråkigt nog är det här som FN har brustit mest. Rådets auktoritet är ifrågasatt. Att ändra rådets sammansättning - den mest omstridda frågan i den pågående diskussionen - kommer inte att göra någon skillnad, om inte en sådan reform åtföljs av en ändrad attityd. Om så inte sker, kan ifrågasättas om en reform på denna punkt verkligen tjänar internationell fred och säkerhet.

FN-sekretariatet utsätts ofta för kritik, och naturligtvis kan sekretariatet göra bättre ifrån sig - som i vilken organisation som helst! Men för den som tjänstgjort inom sekretariatet står det klart att felet inte ligger så mycket hos FN-organen som hos medlemsstaterna själva. Den amerikanska arbetsgruppen noterar också att medlemsstaterna ofta skyller på sekretariatet eller "FN" när felet ligger hos dem själva.

För att åstadkomma en livskraftig FN-reform måste medlemsstaterna därför vara ärliga och se till sina egna insatser i stället för att skylla sina brister på FN. Några av medlemsstaterna är inte demokratier och kommer klart till korta när det gäller vad som fordras av en suverän stat i dagens samhälle. Och tyvärr finns det demokratier som inte fullt ut respekterar mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Särskilt bekymmersam är utvecklingen under senare år i USA: Guantánamo, Abu Ghraib, försök att skrämja federala domare och egna journalister, med mera.

I en föreläsning vid det amerikanska universitetet i Kairo i juni i år sade USA:s nuvarande utrikesminister Condoleezza Rice: "Och med vår historia har Förenta staterna ingen anledning till högmod och vi har all anledning att vara ödmjuka." ("And given our history, the United States has no cause for false pride and we have every reason for humility.") Detta är en uppfriskande inställning. Om den återspeglar en genuin uppfattning som också tar i betraktande USA:s senaste historia, skulle USA helt säkert vara i ett bättre läge för att ta ledningen igen.

Den senaste tidens händelser visar att USA behöver FN:s stöd lika mycket som FN behöver stöd av USA. Och även om det verkliga reformbehovet finns i medlemsstaterna, behöver världen ha ett starkt och väl fungerande FN.

Som Dag Hammarskjöld sade: "FN-stadgans principer är långt mera upphöjda än den organisation i vilken de är införlivade, och de syften som de skall säkerställa är heligare än någon enskild nations eller enskilt folks politik."

En FN-reform måste stödjas av en solid majoritet av medlemmarna. Men utan USA:s stöd blir det ingen livskraftig reform av denna "exklusiva" organisation. Därför måste USA på samma sätt som skedde år 1945 visa prov på kompetent ledarskap.

Det är också viktigt att reformarbetet inte förlorar sig i detaljer. Det dokument som nu diskuteras inför toppmötet innehåller över 15 000 ord (FN-stadgan omfattar cirka 9 000), av vilka 44 är det bleka "reaffirm" ("bekräftar på nytt"). Detta dokument måste sammanfattas på ett sätt som gör det klart att det kommer från allra högsta nivå - stats- och regeringscheferna - och som "Vi de Förenade nationernas folk", det vill säga allmänheten, kan förstå.

Ledstjärnan i detta dokument måste vara FN-stadgans viktigaste budskap: upprätthållandet av internationell fred och säkerhet. Dokumentet bör vidare innehålla en klar bekräftelse på att fred och säkerhet inte kan åstadkommas utan att hela världen engageras.

Men viktigast av allt: Dokumentet måste innehålla ett klart erkännande av att medlemmarna inte alltid uppfyllt de förpliktelser som stadgan ställer på dem, åtföljt av ett genuint och uppriktigt åtagande att i fortsättningen ärligt och, inte minst, självkritiskt delta i den gemensamma fredssträngningen.

SOM OFTA NÄR DET GÄLLER INTERNATIONELLA förhandlingar kan det se problematiskt ut i slutskedet. Men det är inte för sent att åstadkomma ett dokument som gör att generalförsamlingen på ett konstruktivt, trovärdigt och lättbegripligt sätt kan bidra till att stärka den organisation till vilken det egentligen inte finns något alternativ.

Sverige har här en särskild roll och ett särskilt ansvar. Statsminister Göran Persson

kommer att vara ordförande vid FN-toppmötet om några dagar, och på tisdag tillträder Jan Eliasson som generalförsamlingens president. Det är därför viktigt att Sverige tar initiativ till en diskussion om hur förhandlingsresultatet skall presenteras.

För FN:s trovärdighet är det av stor betydelse att medlemsstaterna åstadkommer en slagkraftigt och mindre byråkratiskt dokument som lyfter fram huvudfrågorna och som på ett klart och otvetydigt sätt markerar att det är de som har ansvar för världsorganisationen - som det var tänkt.

Sammanfattningsvis: En framgångsrik FN-reform kräver att medlemsstaterna tar sitt ansvar på allvar och åtgärdar sina tillkortakommanden. Den kräver att deras ledare visar prov på det statsmannaskap som världen är i så stort behov av. Den kräver: en klar acceptans av FN-stadgan och dess principer, liksom ärlighet, ödmjukhet och - just precis! - återhållsam diskussion, vänligt beaktande och rimliga eftergifter.

HANS COREELL

Ambassadör

Undergeneralsekreterare för rättsliga frågor och FN:s rättschef 1994-2004.